

PARTICULARITĂȚILE RAPORTURILOR ORAȘULUI BRĂILA CU ARTA SFÂRȘITULUI DE SECOL XIX. FERONERIA

Ana Maria Harțuche

*“Timpul își spune cuvântul, ca și spațiul,
pentru a separa, dar în egală măsură și
pentru a uni”.*

Elie Faure

Brăila, vechi oraș - port (are peste 600 de ani de existență documentată) este în mod esențial produsul Dunării și al câmpiei. A crescut așadar, la întâlnirea a două medii primordiale - pământul și apa - amândouă de o desăvârșită orizontalitate. Raportându-se constant la ele, orașul nu a stimulat creșterile pe verticală și nici nu a favorizat aglomerările excesive și încâlcite. Cele trei secole de stăpânire otomană au continuat să țină orașul departe de semeția casei cu etaj - condamabilă în lumea islamică - și de tentația înnoirii.

Perioada imediat următoare anului 1829 (este anul retragerii stăpânirii otomane) a fost hotărâtoare pentru aspectul și destinul orașului modern. Pe locul gol rămas după distrugerea cetății, crește - după aprobarea planului arhitectului Beroczin, în 1834 - orașul modern, de viziune occidentală. Orașul este așezat cu fața spre apă, nucleului de străduțe, marcând centrul vechi, urmându-i evantaiul larg al bulevardelor și străzilor ce deschid ochiului vederi de adâncime, favorizând mișcarea aerului.

Practic, orașul s-a ridicat între 1840 și 1890, adică într-o jumătate de secol.

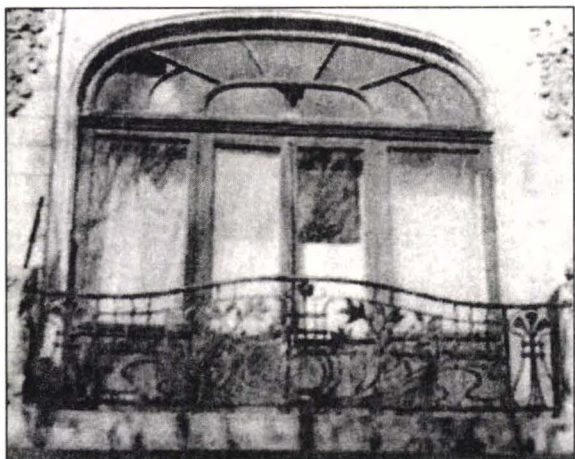
A fost jumătatea de secol în care Brăila, eterogenă, cosmopolită, bogată și orgolioasă, având din plin gustul reprezentării, și -a expimat în mod hotărâtor propensiunea pentru formele culturale europene. A importat și adoptat mode și modele occidentale, le-a combinat după gustul propriu, din dorința de a se distinge, de a-și etala bunăstarea.

Spiritul sfârșitului de veac XIX nu mai putea modifica structural arhitectura orașului: la apriția stilului "Arta 1900", orașul mai exact ceea ce a devenit centrul lui vechi - era în bună parte reconstruit, iar gustul comanditarilor (români, greci, evrei, armeni, germani, belgieni, elvețieni, polonezi, bulgari, cehi, slovaci, ruși, englezi, francezi, italieni etc.)¹ era deja format. Continuau să domine preluările și interpretările din stilurile baroc și rococo. Există, desigur, și preluări - mai ales în decorația exterioară - din repertoriul "Artei 1900" (arcul aplanat și ghirlanda simplă sunt cele mai frecvente), dar orașul era departe de a fi simțit spiritul sfârșitului de veac XIX; ele erau doar accesorii agreabile și evident prea simple pentru gustul comun.

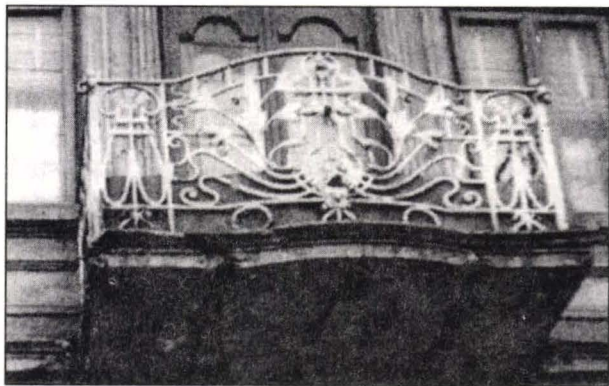
Între puținele arhitecturi încorporând curat și armonios trăsăturile "Artei 1900" - în variante Secession - o indicăm pe cea din Bulevardul Alexandru Ioan Cuza nr.159, datorată arhitectului Predinger. (De observat și balconul, pentru meritul de a nu ieși din unitatea stilistică a casei).

Dacă i se iartă îngroșările, ineleganțele provenite din necunoașterea sau neînțelegerea personalității "Artei 1900", am mai putea propune atenției casa de pe același bulevard Al.I.Cuza nr.77 (arhitect necunoscut). De observat și în acest caz feronerie, nedefinibilă ca destinație, probabil o preluare neasimilată suficient.² (A se compara cu piesa de feronerie cu amplasare oarecum asemănătoare, dar cu destinație clară, evident alta decât aici, de la Villa de Majorelle, Nancy, arh.M.H.Sauvage).

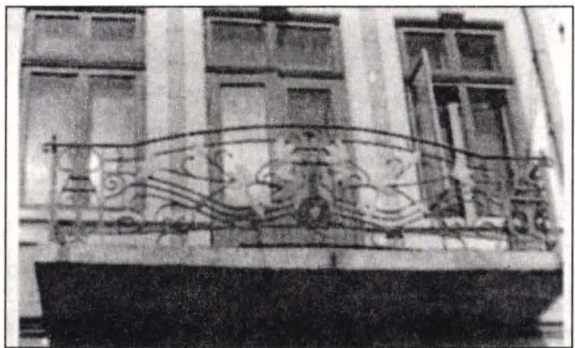
Port și oraș comercial, Brăila modernă și-a calculat cu strictețe terenul construibil, iar o casă cu fațadă spre una din străzile principale era o favoare ce trebuia fructificată. Un balcon era un spațiu de odihnă devenit repede familiar orașului obișnuit cu "sacnasiul"

Imobil, B-dul A. I.
Cuza nr. 117, azi
dispărut

Imobil,
str. M. Eminescu
nr. 140

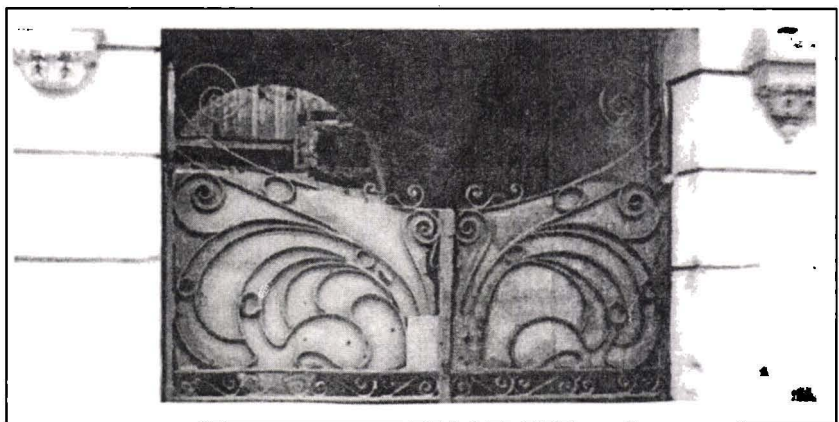
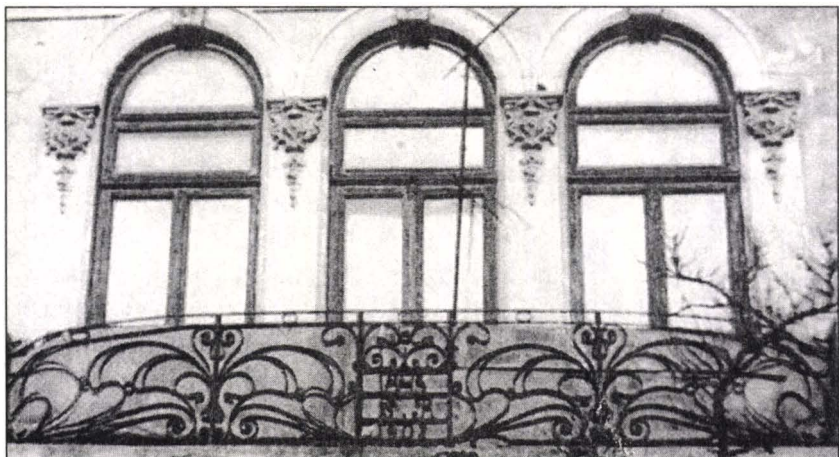
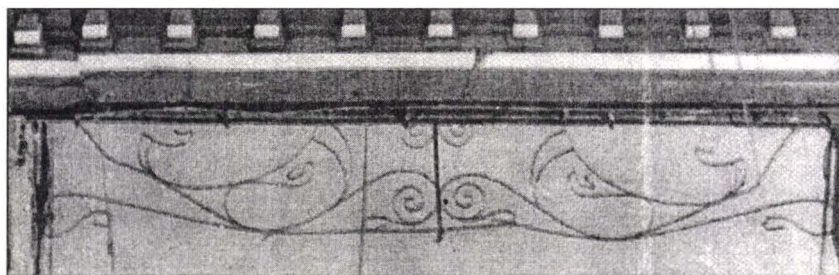
Imobil,
P-ța Poporului
nr. 24, azi dispărut

adus în Balcani din Orient (“cicmaua” turcească), dar era și un util punct de observare a străzii comerciale și mai era și o binevenită extindere și deschidere a încăperii principale a casei - de regulă “salonul”, camera de protocol.

Balconul este piesa cu cea mai mare frecvență în feroneriea Brăilei. Și chiar dacă sunt extrem de puține cele ilustrând “Arta 1900”, rămâne chiar și în această caz particular tipul de piesă cu numărul cel mai mare de exemplare. Balconul semnalat la casa construită de arh.Predinger se mai întâlnește într-un exemplar identic, pe același bulevard, la nr.247, iar elementele lor morfologice se găsesc reluate, în contexte diferite, în care sugestiile de stil 1900 sunt neconvingătoare sau întâmplătoare.

Denaturarea caracterelor inițiale din neînțelegerea dinamicii interioare a formelor “Artei 1900” - în oricare din variantele sale - se citește clar în comparația balconului casei din B-dul Al.I.Cuza nr.117 - piesă originală, aparținând Jugendstilului anilor 1905 - 1910, desigur importată, azi inexistentă, cu variantele succesive din B-dul Al.I.Cuza 127, str. Mihai Eminescu nr.140, până la cea periferică (ca loc de amplasare) și penibilă ca aspect din Piața Poporului nr.214, azi inexistentă. Este limpede că piesa originală, de bună calitate stilistică, a fost copiată și re-copiată în ateliere locale³, și pusă pe fațade oarecare doar pentru că a fost percepută ca “rară” sau “exotică” și deci - demnă de interes.

Provenită dintr-o familie de forme aparținând clar variantei franceze a stilului, piesele⁴ casei de la intersecția B-dului Al.I.Cuza cu str. M.Eminescu - fosta stradă principală a orașului au, ele însele, - o foarte frumoasă ținută estetică și perfectă curățenie stilistică; arhitectura pe care o servesc poartă pe latura secundară a fațadei, indicația: “CONSTRUITĂ DE J.G.PREDINGER, ARHITECT, ÎN ANUL 1903”; pe fațada principală, panoul central al balconului poartă alături de anul 1903 și anul 1845.⁵ Având în vedere amplasarea clădirii, funcțiunile ei, raportând-o la etapele creșterii orașului, observând și datele principale ale arhitecturii, înțelegem că anul 1845 se leagă de edificarea cel puțin a unei părți a clădirii, arh.Predinger făcând, în 1903, fie adaosul dinspre B-dul Al.I.Cuza, fie refacerea clădirii. Oricum, lui i se datorează prezența feroneriei Art Nouveau

Piese de feronerie ale imobilului de la intersecția
Bd-lui A. I. Cuza cu str. M. Eminescu

pe clădire, ca și detaliile de construcție și ornamentica “1900” - atâta câtă este.

Apropiată ca zonă și timp de construcție (perioada 1840 - 1890), casa din str.M.Eminescu nr.11 (la intersecția cu str.Cojocari) poartă și ea două balcoane evident adaptate ulterior - destul de nefericit - spațiilor pe care le ocupă și care prelucrează aceleași forme lineare de bază, dar fără eleganță și libertatea de mișcare a celor dintâi. Țin însă de aceeași variantă de stil a “Artei 1900” - “Art Nouveau” și folosim ca argument și comparația cu feronerie ultimului etaj al Casei de raport din Avenue Rapp 29, Paris, construită de M.J.Lavirotte la începutul sec. al XX-lea.

Aceași imagine (partea superioară, mansarda) ne încurajează presupunerea că și grilajul și porțile din B-dul Al.I.Cuza 176 sunt obiecte Art Nouveau importate din țara de origine. Este singura piesă în care motivelor naturaliste florale (castanul, vrejul, lujerul) li se asociază cele din lumea faunei (fluturile, lebăda).

Nu s-au făcut copieri sau interpretări ale niciuneia din piesele acestea Art Nouveau.

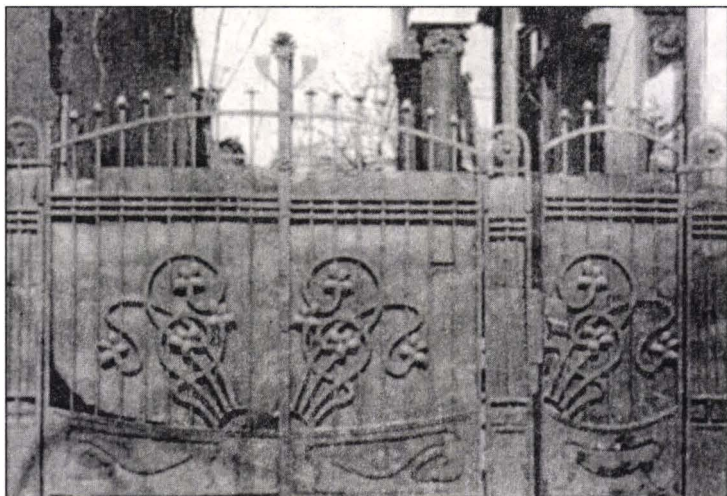
Par a fi copii, destul de nefericite ale unui original Art Nouveau, azi inexistent în oraș, porțile de pe B-dul Al.I.Cuza 215 și 222 - exemplare identice. Panourile inferioare ale pieselor de la nr.215 poartă încă resturile unui decor de bună ținută stilistică și care promiteau o suprastructură de cu totul altă calitate estetică decât cea prezentă. Presupunem că este efectul unei refaceri, cu mijloace și pricepere locale, a suprastructurii inițiale. Exemplarul de la nr.222 este, evident, consecința admirației, exprimată de comanditarul vecin.

Feronerie din str. Școlilor nr.21 este singulară. Apartține “Artei 1900”, dar deocamdată nu-i putem determina sau presupune proveniența.

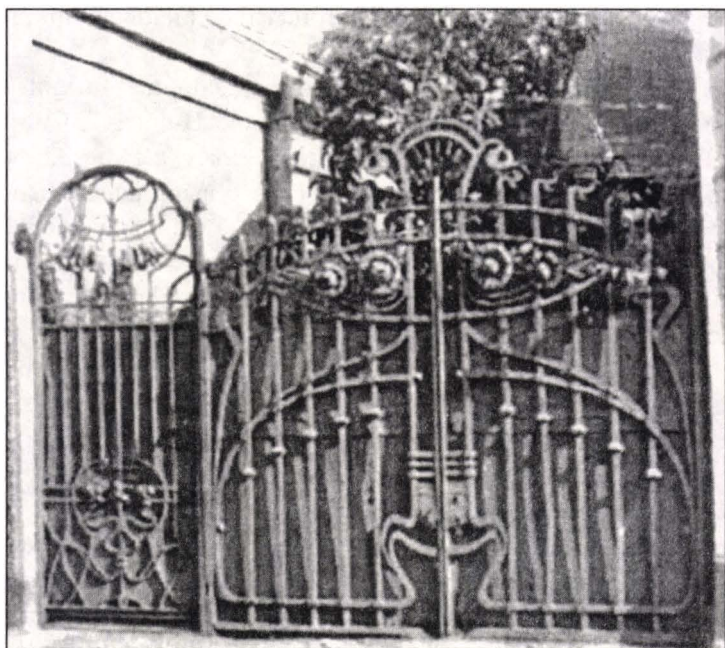
Oarecum neclară este și alăturarea a două piese de concepție diferită și cu repertoriu ornamental diferit, aflate pe str. Nicolae Grigorescu nr.26. Știm că au făcut parte din ansambluri diferite și pentru că o fotografie de prin 1920 - 1930 arată că una din ele se afla la intrarea fostei fabrici “Ancora”:

Repertorierea feroneriei de stil “Art 1900” din Brăila ne-a obligat să observăm că majoritatea pieselor sunt amplasate pe ambele

Poartă imobil B-dul A. I. Cuza nr. 215

Poartă, str. N. Grigorescu nr. 26, azi modificată

părți ale arcului trasat de B-dul Al.I.Cuza. Este reflexul creșterii orașului după marea etapă constructivă din 1840 - 1890. În interiorul arcului - adică în ceea ce azi este numit și simțit ca "centrul vechi al orașului" - există doar trei puncte (Eminescu 11, Grigorescu 26, Școlilor 21) interesante pentru subiectul nostru, și două dintre ele sunt transplanturi târzii; în afara arcului bulevardului amintit există doar două piese (Eminescu 140, Piața Poporului 214), intenții de interpretare ale aceleiași piese, eșuate jalnic.

Puținătatea pieselor, proveniența lor și implicit varianta stilistică (Art Nouveau, Secession, Jugendstil, și s-ar mai putea presupune importul din Țările de Jos al pieselor din str.Nicolae Grigorescu) arată că existența lor în orașul Brăila nu depășește limitele conjuncturii; feneria stil "Arta 1900" în acest oraș - port cu o impresionantă mișcare comercială și de bunuri culturale, se constituie ca sumă a unor cazuri particulare, având probabil în substrat preferințe personale sau doar întâmplarea.

Ca element de civilizație, "Arta 1900" se definise prin contestație; legătura cu trecutul se făcuse "pe firul litigiului", prin opoziția la formele istoriciste, la limitările impuse de date și condiții geografice, politice, sociale, culturale; din punct de vedere estetic, "Arta 1900" se dorea sinteză modernă, democratic - avangardistă.

Ca să admiți toate acestea, trebuie să ai îndoieli asupra valabilității ordinii anterioare; ori, Brăila ieșită târziu din staza și lentoarea orientală, trăia din plin prosperitatea burgheză și soliditatea rânduielilor ei de viață. Nu era încă timpul contestației. "Arta 1900" nu avea aici substratul pe care să crească, sau care - cel puțin - să o facă dorită, agreată. Ea a rămas deci o prezență închisă în sine, limitată și conjuncturală.

Ni s-a părut important să determinăm ce anume a particularizat raporturile Brăilei cu fenomenul estetic original și de mare forță de iradiere al "Artei 1900". Ni s-a părut important mai ales pentru a putea observa că, explicându-se astfel, ea nu stă împotriva uneia din calitățile esențiale ale stilului: aceea de a fi fost un remarcabil moment de comunicare între culturile europene. Iar întoarcerea insistentă a studioșilor și esteticienilor spre valorile aceluia moment ni se pare perfect explicabilă acum, când trăim noi înșine un sfârșit de secol

care ne suprasolicită, ne tensionează interior, ne exagerează fascinația pentru valorile culturale ale timpului trecut și când, tot ca acum un veac, ne investim speranțele în comunicarea între culturile europene.

NOTE

1. O statistică de la sfârșitul sec. al XIX-lea arăta că 59% din populația orașului era românească - adică 23.000 locuitori, Prof. Gh.Mihăilescu, *"Populația Brăilei - studiu de demografie și statistică"*, în *Analele Brăilei*, anul IV, nr.2-3, aprilie - septembrie 1932, p.106-138.
2. Villa de Majorelle, Nancy, arh.M.H.Sauvage, folosește ca terminație a unui stâlp de zidărie o piesă de feronerie Art Nouveau destinată să susțină clopotul (echivalentul soneriei); este un exemplu de destinație rezervată unei piese cu amplasament în parte similar celor ale casei din B-dul Al.I.Cuza nr.77.
3. Existau cel puțin două ateliere locale de feronerie: "N.Marin" și "Vrânceanu și fiii", al căror nume se întâlnește pe numeroase piese de feronerie din oraș (obloane de siguranță pentru uși și alte deschideri), pe case construite aproximativ între 1800 - 1930.
4. Ansamblu compus inițial din: poarta dublă a curții interioare, două balcoane, șase piese cu funcție de parapet, plasate la marginea acoperișului. Exceptând balconul principal, toate celelalte sunt parțial sau total compromise.
5. Cifrele sunt, evident, produsul unui atelier local de feronerie.
6. *"Nouvelles Constructions. Maisons a Loyer"*, Paris, f.ă., Charles Schmid Editeur.
7. Formularea ca și explicarea acestui mod de raportare la trecut se găsec în *"Orizonturi la început de veac"* a prof, Edgar Papu, București, 1982, Editura Eminescu.